

L. Frank Baum

Čarovnik iz Oza

prevedel Jernej Županič

ilustracije W. W. Denslow

Beletrina*

*To knjigo posvečam svoji
dobri prijateljici in tovarišici
- svoji ženi*

L.F.B.

PER.

Predgovor

Folklor, legende, miti in pravljice so že tisočletja zvesti spremljevalci otroštva, saj prav vsak zdrav otrok nedolžno in nagonsko obožuje fantastične, čudežne in že na prvi pogled neresnične zgodbe. Krilate vile bratov Grimm in Hansa Christiana Andersena so otroškim srcem doslej prinesle več veselja kot katerakoli druga človekova stvaritev.

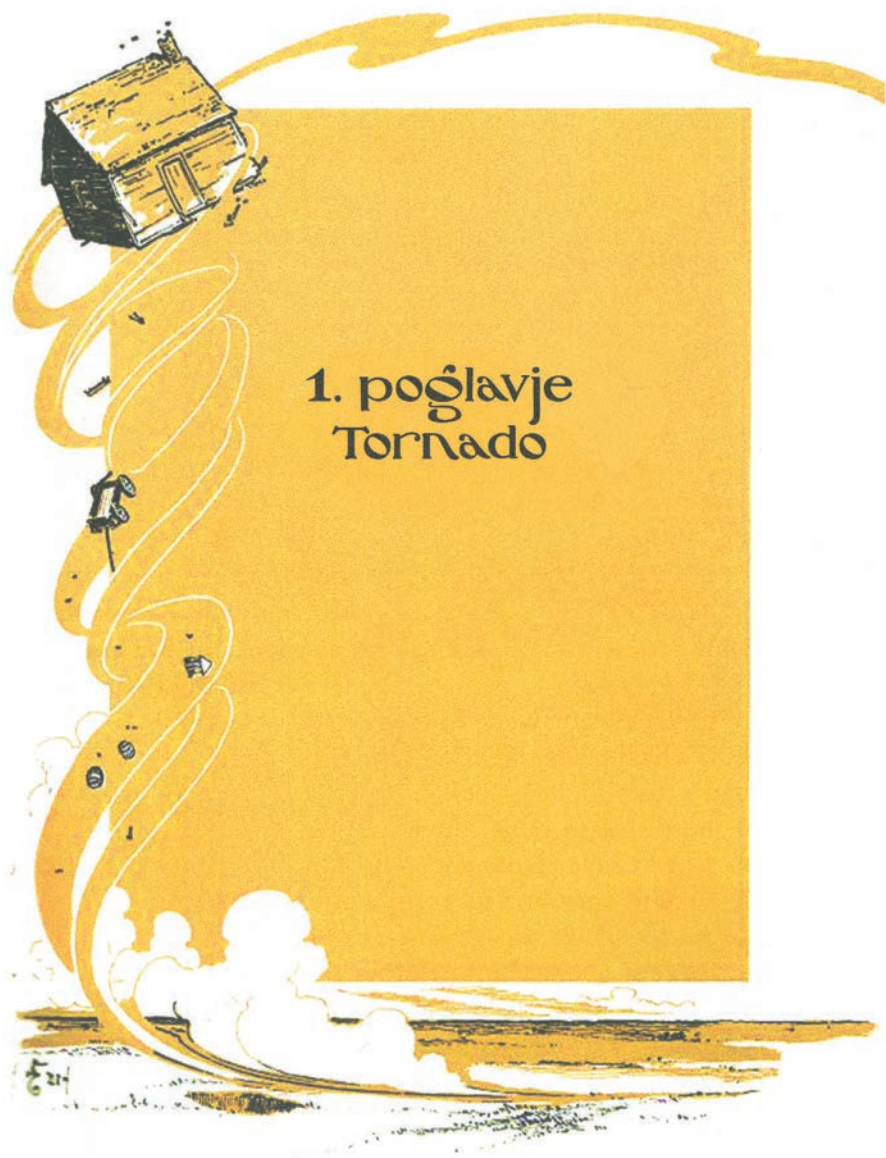
Vendar pa bi veljalo pravljice starega tipa, ki so sicer služile premnogim generacijam, dandanes v otroški knjižnici postaviti na police z oznako »zgodovina«; napočil je namreč čas za nove »fantastične zgodbe«, v katerih ne bo več stereotipnih duhov, škratov in vil, kot tudi ne grozovitih in srhljivih dogodkov, s katerimi so skušali avtorji starih pravljic podčrtati njihove etične nauke. Etiko dandanes poučujejo v šolah, zato sodobni otrok v fantastičnih zgodbah išče zgolj zabavo in v njih prav nič ne pogreša strašnih dogodkov.

S to mislijo sem napisal *Čudovitega čarovnika iz Oza* – zgolj v zabavo današnjih otrok. Zgodbo sem zasnoval kot nekakšno modernizirano pravljico, ki bi še vedno vzbujala čudenje in radost, ob tem pa ne povzročala srčnih bolečin in nočnih mor.

L. Frank Baum
V Chicagu, aprila 1900

Hay. S. 1900

1. poglavje
Tornado

Doroteja

je s stricem Henrikom, ki je bil kmet, in teto Emo, ki je bila njegova žena, živela sredi široke kantske prerije. Njihova hiša je bila majhna, saj je bilo treba les, iz katerega je bila zgrajena, z vozom pripeljati od zelo daleč. Hišica je imela štiri zidove, tla in streho – v njej je bila ena sama soba; v tej sobi so bili zarjavela peč, na kateri so kuhali, omarica za posodo, miza, trije ali štirje stoli in dve postelji. Stric Henrik in teta Ema sta spala na eni, večji, ki je stala v enem kotu, Doroteja pa na drugi, manjši, ki je stala v drugem. Podstrešja hišica ni imela, kleti pa tudi ne – oziroma je bila klet le majhna v tla izkopana luknja, ki se ji je reklo zaklonišče, luknja, v katero

se je družina lahko zatekla, kadar je v bližini nastal tornado, eden tistih silnih vrtincev, ki so dovolj močni, da porušijo vsako stavbo, ki jim je na poti. V zaklonišče se je prišlo skozi loputo v tleh sredi hiše, pod katero je bila lestev, ki je vodila dol v temo.

Kadar se je Doroteja ustavila med vrati in se ozrla okoli sebe, ni mogla videti drugega kot širo sivo prerijo, ki se je raztezala na vse strani. Iz ravne širjave, ki se je v daljavi v vseh smereh stikala z nebom, ni štrlelo niti eno drevo, niti ena druga hiša. Žgoče sonce je bilo obdelano zemljo že davno spremenilo v sivo gmoto, po kateri so se sem in tja širile drobne razpoke. Niti trava ni bila zelena, kajti tudi njene dolge bilke je bilo sonce ožgalo v isto sivo, ki je barvala vse naokrog. Hišico je bil nekoč sicer nekdo opleskal, a pod žarečim soncem je barva razpokala, nato pa jo je odplaknil dež – in zdaj je bila enako brezbarvna in siva kot vse ostalo.

Ko se je teta Ema priselila v hišico, je bila še mlada in lepa ženska, toda sonce in veter sta spremenila tudi njo. Ugasila sta iskro v njenih očeh in te so bile zdaj resnobno sive; izpila sta rdečico z njenih lic in ustnic in tudi te so bile zdaj sive. Teta Ema je bila danes koščena in preklasta ženska, ki se nikoli ni nasmehnila. Ko je v hišico, potem ko je osirotela, prišla Doroteja, je njen smeh teto Emo dostikrat tako prestrašil, da je, ko je zaslišala dekličin veseli glas, ob njem zakričala in si z dlanjo segala k prsim, kjer je bilo njeno srce; in tudi še te dni se je, kadar je pogledala deklico, spet in spet čudila, da ji uspe tu najti kaj takega, kar jo spravi v smeh.

Stric Henrik se ni nikoli smejal. Trdo je delal od jutra do noči in ni poznal radosti. Tudi on je bil siv, vse od dolge brade do ponošenih čevljev; na videz je bil strog in resnoben in le redko je spregovoril.

Tisti, ki je Dorotejo spravljaj v smeh in poskrbel, da ni tudi sama postala siva, kot je bilo vse okoli nje, je bil Toto. Toto ni bil siv; bil

je majhen črn psiček z dolgo svilnato dlako in drobnimi črnimi očmi, ki so se veselo lesketale na tej in oni strani njegovega hecnega majčkenega gobčka. Toto se je cele dneve igral in Doroteja se je igrala z njim in ga imela neskončno rada.

A tega dne se nista igrala. Stric Henrik je sedel na stopnici pred vrati in se živčno oziral v nebo, ki je bilo še bolj sivo kot ponavadi. Doroteja je s Totom v naročju stala med vrati in prav tako opazovala nebo. Teta Ema je pomivala posodo.

S severa je bilo slišati oddaljeno, tiho tuljenje vetra in stric Henrik ter Doroteja sta opazovala visoko travo, ki se je v valovih sklanjala v pišu prihajajočega viharja. Zdaj se je z juga razleglo ostro žvižganje zraka, in ko sta se obrnila v tisto smer, sta videla, da se čez travo tudi od tam primikajo valovi.

Nenadoma je stric Henrik vstal.

»Tornado gre, Ema,« je zaklical ženi. »Grem poskrbet za živino.« In je že stekel proti hlevom, v katerih so imeli krave in konje.

Teta Ema je pustila posodo in prišla k vratom. En sam pogled ji je zadoščal, da se je zavedela bližajoče se nevarnosti.

»Hitro, Doroteja!« je zakričala. »Steci v klet!«

Toto je skočil iz Dorotejinega naročja in se skrnil pod posteljo in deklica se je pognala za njim. Teta Ema, ki je bila hudo prestrašena, je naglo odprla loputo v tleh in se po lestvi spustila v malo temno luknjo. Doroteja je končno ujela Tota in se skupaj z njim podala za teto, a še preden je prišla na drugi konec sobe, je veter mogočno zatulil in hišica se je tako stresla, da ji je spodneslo noge in je padla in obsedela na tleh.

Tedaj se je zgodilo nekaj čudnega.

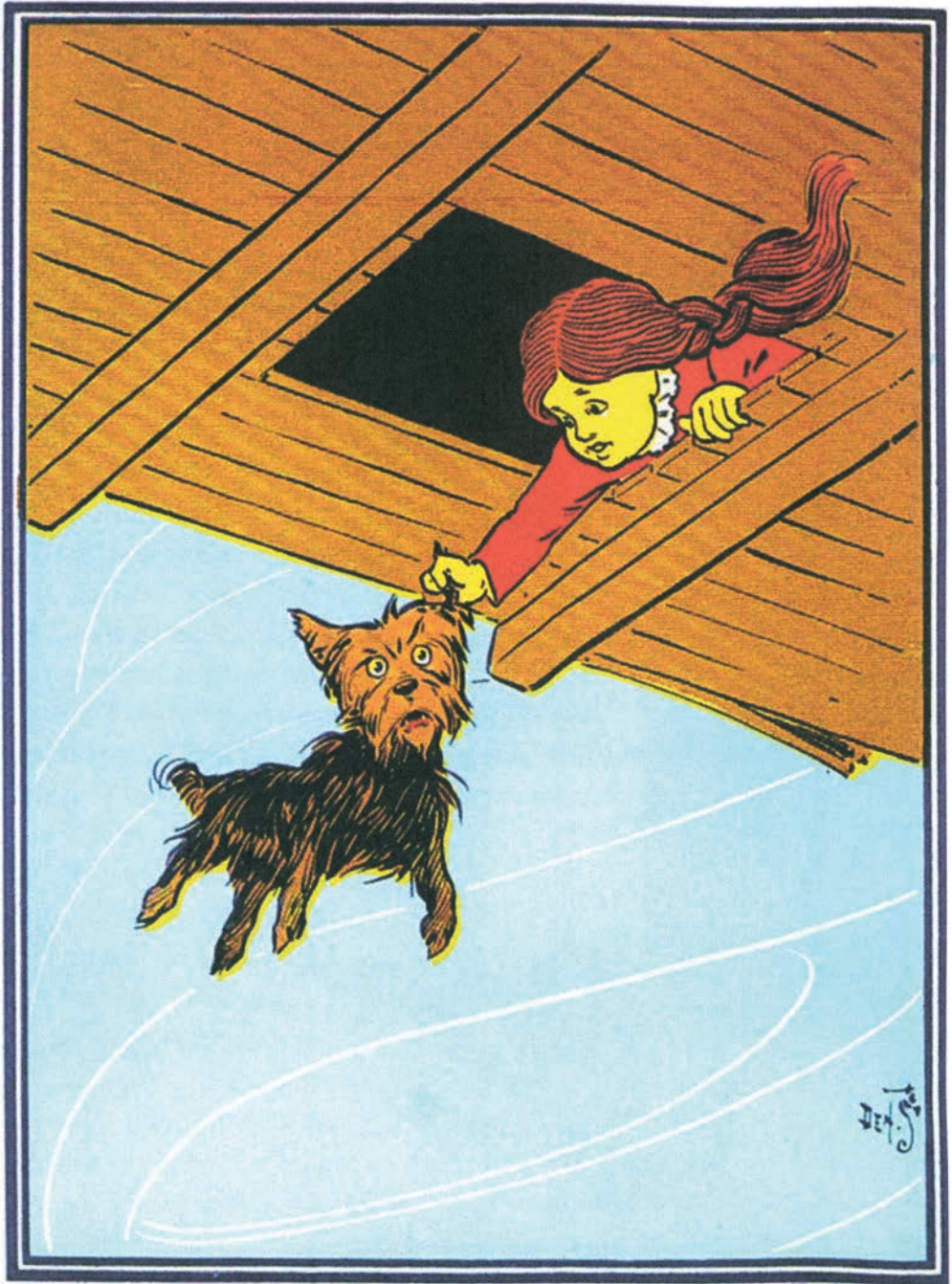
Hiša se je počasi dvignila v zrak in se dvakrat ali trikrat zavrtela. Doroteji se je zdelo, kakor bi poletela z balonom.

Severni in južni vetrovi so se drug v drugega zaleteli prav tam, kjer je stala hišica, in ta se je tako znašla čisto v središču tornada. Na sredi tornada zrak običajno miruje, toda silni pritisk vetra vse-naokoli je hišico počasi dvigal višje in višje, dokler se ni znašla prav na vrhu vrtinca – in tam je ostala in veter jo je odnesel daleč daleč, kakor bi ne bila nič težja od peresca.

Bilo je temno, strašansko temno, in veter je grozovito tulil, toda kot je opazila Doroteja, polet ni bil neprijeten. Po prvih nekaj vrtiljajih in po tem, ko se je malce pozneje hišica še močno zamajala, se je vse skupaj le prijetno zibalo in Doroteja se je počutila kot dojenček v zibelki.

Totu vse skupaj ni bilo prav nič všeč. Tekal je sem ter tja po sobi in glasno lajal. Doroteja pa je po drugi strani mirno sedela na tleh in čakala, kaj se bo zgodilo.

Ko je tako tekal naokrog, se je Toto v nekem trenutku malce preveč približal odprti loputi in padel v luknjo in deklica je sprva mislila, da ga je izgubila. A ko je bolje pogledala, je opazila, da skozi odprtino še vedno moli eden od njegovih uhljev – silni zračni pritisk je

Tota je zgrabila za uhelj.

psička namreč držal kvišku, tako da ni padel. Doroteja se je splazila k odprtini, zgrabila Tota za uhelj in ga zvelkla nazaj v sobo – zatem pa zaprla loputo, da se ne bi zgodila še kakšna podobna nezgoda.

Druga za drugo so minevale ure in Doroteja se je počasi nehala bati; a počutila se je zelo osamljeno in veter je zavijal tako bučno, da je skoraj oglušela. Sprva se je spraševala, ali se bo skupaj s hišico, ko bo ta spet padla, raztreščila na tleh; toda ure so še kar minevale in zgodilo se ni nič strašnega in tako jo je nehala skrbeti; odločila se je, da bo mirno počakala, kaj bo. Slednjič se je po zibajočih se tleh prikobacala do svoje postelje in legla nanjo; in Toto je šel za njo in legel poleg nje.

Kljub vsemu zibanju in zavijanju vetra je Doroteja kmalu zaprla oči in trdno zaspala.

2. poglavje Posvet z Mezinci

41. 2011

Spečo

Dorotejo je prebudil udarec, tako močan in nenaden, da je bila še sreča, da je ležala na mehki postelji, saj bi se bila sicer zlahka poškodovala. Tako pa je le za trenutek ostala brez sape, nato pa se že začela spraševati, kaj se je zgodilo; Toto ji je z malim vlažnim smrčkom silil v obraz in žalostno cvilil. Doroteja se je usedla in spoznala, da se hišica nič več ne premika – in da v njej tudi ni več temno, kajti skozi okno je svetlo sijalo sonce in ožarjalo sobico. Skočila je s postelje in s Totom za petami stekla k vratom ter jih odprla.

Tedaj je osuplo vzkliknila in se razgledala in njene oči so ob čudovitem razgledu, ki se je odpiral pred njo, postajale večje in večje.

»Jaz sem čarovnica s severa.«

Tornado je bil hišico skrajno nežno – vsaj za tornado – položil na sredo dežele, ki je bila prečudovito lepa. Vsenaokrog so bili zeleni travniki, sredi njih pa mogočna drevesa, na katerih je raslo bogastvo na videz slastnih sadežev. Vsepovsod so bile zaplate prelepих cvetlic, v krošnjah dreves in v grmovju pa so pele in frfotale ptice vseh barv. Malo naprej je med zelenimi bregovi tekel in se lesketal potoček in njegovo žuborenje se je deklici, ki je že tako dolgo živela v suhi, sivi preriji, zdelo kot prijetna glasba.

Medtem ko je tako stala in radovedno opazovala prečudne in prečudovite reči, ki so se kazale njenim očem, je opazila, da se ji bliža skupinica najbolj nenavadnih ljudi, kar jih je kdaj videla. Niso bili tako veliki kot odrasli, kakršnih je bila vajena; a po drugi strani tudi niso bili čisto majhni. Pravzaprav se ji je zdelo, da so približno tako visoki kot ona sama, precej velik otrok za svoja leta, le da so bili videti, vsaj na prvi pogled, precej starejši.

Bili so trije moški in ena ženska, vsi pa prav nenavadno napravljene. Na glavah so imeli visoke okrogle klobuke, katerih konice so jim segale za kak čevelj nad glavo in s katerih krajev so viseli zvončki, ki so milozvočno zacingljali, kadar so se premaknili. Klobuki mož so bili modri, klobuk male žene pa je bil bel; oblečena je bila poleg tega v belo obleko, ki ji je v naborkih visela z ramen in bila posuta z drobnimi zvezdicami, ki so se v soncu lesketale kot diamanti. Možje so bili oblečeni

v modro, istega odtenka, kot so bili njihovi klobuki, na nogah pa so imeli zloščene čevlje, ki so bili pri gležnjih prav tako modri. Možno je pomislila Doroteja, so bili stari približno toliko kot stric Henrik, kajti dva izmed njih sta imela brado. Mala ženska pa je bila nedvomno mnogo starejša: njen obraz je bil posut z gubicami, njeni lasje so bili skoraj povsem beli in hodila je nekoliko togo.

Približali so se hišici, med katere vrati je stala Doroteja, a se tedaj ustavili in med sabo malce pošepetali, kot bi se bali priti še bliže. Toda stara gospa je vendarle pristopila k Doroteji, se ji globoko priklonila in prijazno dejala:

»Dobrodošla, imenitna čarodejka, v deželi Mezincev. Zahvaljujemo se ti, da si ubila hudobno čarovnico z vzhoda in naše ljudstvo osvobodila iz suženjstva.«

Doroteja je poslušala njene besede in se čudila. Zakaj neki bi jo drobna gospa imenovala za čarodejko in zakaj neki bi trdila, da je ubila hudobno čarovnico z vzhoda? Saj je bila vendar zgolj nedolžna, nenevarna deklica, ki jo je bil tornado odnesel daleč daleč od doma, in še nikoli v življenju ni bila ničesar ubila.

Toda očitno je bilo, da drobna žena pričakuje odgovor, in tako je Doroteja oklevajoče odvrnila:

»Zelo si prijazna, ampak prepričana sem, da se motiš. Nikogar nisem ubila.«

»Če je nisi ti, jo je pa tvoja hiša,« je odvrnila mala starka in se zasmejala, »to pa je konec koncev eno in isto. Pogledj!« je nadaljevala in s prstom pokazala k vogalu hišice. »Tamle izpod trama še vedno molita dva prsta njenega stopala.«

Doroteja je pogledala in v strahu vzkliknila, kajti izpod težkega trama, ki je podpiral hišico, sta pri vogalu resnično moleli dve nogi, obuti v srebrne koničaste čevlje.

»O joj, joj prejoj!« je vzkliknila Doroteja in obupano zavila z rokami. »Hišica je očitno padla nanjo. Ali lahko kaj storimo?«

»Ničesar ni treba storiti,« je mirno rekla drobna žena.

»Ampak kdo pa je bila?« je vprašala Doroteja.

»Bila je hudobna čarovnica z vzhoda, kot sem rekla,« je odgovorila mala žena. »Dolga leta je imela vse Mezinca za sužnje in zanje so morali delati dan in noč. Zdaj so spet svobodni in hvaležni so ti za uslugo, ki si jim jo naredila.«

»Kdo so to – Mezinca?« je povprašala Doroteja.

»Mezinca so ljudstvo, ki prebiva v tej deželi, na vzhodu, kjer je doslej vladala hudobna čarovnica.«

»Si tudi ti Mezinka?« je vprašala Doroteja.

»Nisem; sem pa njihova prijateljica, čeravno živim v deželi na severu. Ko so videli, da je čarovnica z vzhoda mrtva, so k meni poslali urnega sla, ki mi je to sporočil, in takoj sem prišla sem. Jaz sem čarovnica s severa.«

»Gromska strela!« je zaklicala Doroteja. »Pa si res prava čarovnica?«

»Sem,« je odvrnila drobna žena. »Ampak jaz sem dobra čarovnica in moje ljudstvo me ima rado. Nisem tako mogočna, kot je bila hudobna čarovnica, ki je vladala tu na vzhodu – če bi bila, bi bila Mezinca osvobodila že sama.«

»Jaz pa sem mislila, da so vse čaravnice hudobne,« je rekla deklica, ki jo je bilo, ko si je takole stala iz oči v oči s pravo čaravnico, precej strah.

»Ne ne, to sploh ni res. V Ozovi deželi so bile doslej štiri čaravnice in dve izmed njih, tista s severa in tista z juga, sta dobri čaravnici. To vem, ker sem sama ena od njiju, torej se o tem ne morem motiti. Čaravnici, ki prebivata na vzhodu in na zahodu, pa sta bili, to je res, hudobni; a zdaj ko si eno od njiju ubila, je v Ozovi deželi ostala le še ena hudobna čarovnica – tista, ki prebiva na zahodu.«

»Ampak,« je po kratkem premisleku rekla Doroteja, »teta Ema mi je rekla, da so vse čaravnice mrtve – in to že dolgo dolgo časa.«

»Kdo je ta teta Ema?« je povprašala mala starka.

»Moja teta je; živi v Kansasu, od koder sem prišla.«

Čarovnica s severa je sklonila glavo in uprla oči v tla ter za trenutek pomislila. Nato je spet dvignila pogled in rekla:

»Ne vem, kje je Kansas; še nikoli nisem slišala, da bi ga kdo omenjal. Ampak povej mi – je to omikana dežela?«

»O, seveda,« je odvrnila Doroteja.

»Torej je vse jasno. Kolikor vem, v omikanih deželah res ni več čarovnic; kot tudi ne čarovnikov ali čarodejk ali čarodejev. Ampak veš, Ozova dežela ni omikana, saj smo tu povsem odrezani od preostanka sveta – in zato so med nami še vedno čaravnice in čaravniki.«

»Kateri pa so ti čaravniki?« je vprašala Doroteja.

»Samo Oz je, veliki čarovnik,« je odgovorila čaravnica in pri tem stišala glas, da je le še šepetala. »Mogočnejši je od vseh nas ostalih skupaj. Živi v Smaragdnem mestu.«

Doroteja je hotela še nekaj vprašati, toda v tistem trenutku so Mezinci, ki so dotlej molče stali zraven, glasno zavpili in s prsti pokazali na vogal hišice, pod katerim je ležala hudobna čaravnica.

»Kaj pa je?« je vprašala drobna starka; pogledala je, kamor so kazali, in se zasmejala. Noge mrtve čaravnice so bile namreč povsem izginile in za njimi sta ostala zgolj dva srebrna čevljca.

»Tako stara je že bila,« je pojasnila, »da se je na soncu hitro posušila. Zdaj je ni več. Srebrni čevljci pa so zdaj tvoji in lahko si jih obuješ.« Sklonila se je in pobrala čevlje, malce jih je potresla, da se je iz njih usul prah, nato pa jih izročila Doroteji.

»Čaravnica z vzhoda je bila na te srebrne čevlje sila ponosna,« je rekel eden od Mezincev, »in vemo, da so tako ali drugače čarobni – le tega ne vemo, kakšno moč imajo.«

Doroteja je čevljce odnesla v hišo in jih položila na mizo. Potem je spet prišla ven, k Mezincem, in rekla:

»Čim prej bi se rada vrnila k teti in stricu, kajti prepričana sem, da ju skrbi zame. Mi morda lahko pokažete, kam naj grem?«

Mezinci in čarovnica so se najprej spogledali, zatem pa so se zazrli v Dorotejo in zmajali z glavami.

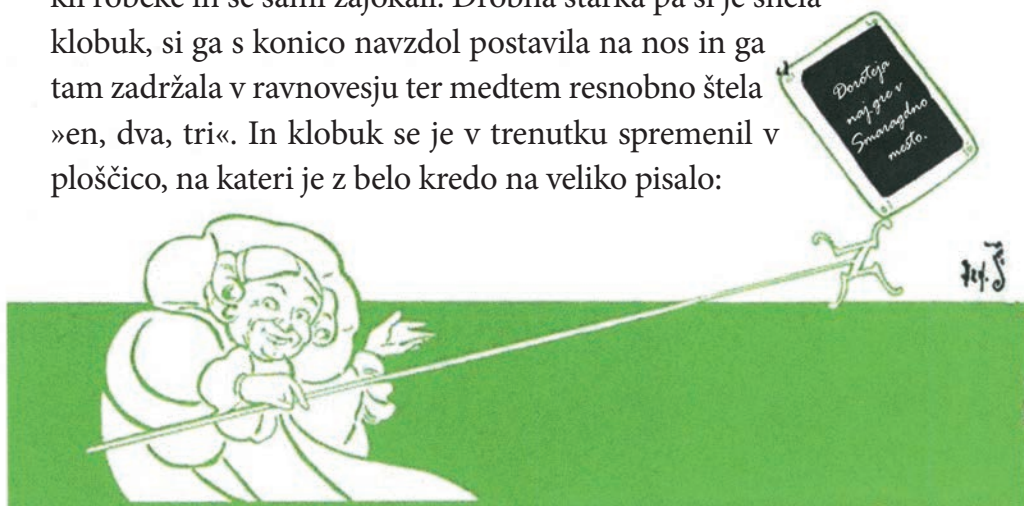
»Proti vzhodu, nedaleč od tod,« je rekel eden od Mezincev, »je velika puščava, ki je še nikomur ni uspelo prečkati.«

»Enako je na jugu,« je rekel drugi. »Bil sem tam in videl na lastne oči. Jug je dežela Štirjakov.«

»Slišal sem,« je dejal tretji, »da je enako tudi na zahodu. Zahodni deželi, kjer živijo Žmigci, prav tako vlada hudobna čarovnica, ki bi te, če bi šla mimo, gotovo napravila za svojo sužnjo.«

»Sever pa je moja domovina,« je rekla stara gospa, »in na njenem robu se začenja ista velika puščava, ki obdaja celotno Ozovo deželo. Bojim se torej, draga moja, da boš morala ostati tu.«

Ob teh besedah je Doroteja zahlipala, kajti med vsemi temi tujci se je počutila strašno osamljeno. Ob njenih solzah je dobrosrčnim Mezincem očitno postalo hudo, kajti iz žepov so nemudoma povlekli robčke in še sami zajokali. Drobna starka pa si je snela klobuk, si ga s konico navzdol postavila na nos in ga tam zadržala v ravnovesju ter medtem resnobno štela »en, dva, tri«. In klobuk se je v trenutku spremenil v ploščico, na kateri je z belo kreda na veliko pisalo:

»DOROTEJA NAJ GRE V SMARAGDNO MESTO.«

Starka si je ploščico vzela z nosu, prebrala, kar je na njej pisalo, in vprašala:

»Ti je ime Doroteja, draga moja?«

»Ja,« je rekla deklica, dvignila pogled in si obrisala solze.

»Torej moraš v Smaragdno mesto. Morda ti bo Oz lahko pomagal.«

»Kje pa je to?« je vprašala Doroteja.

»Mesto je točno na sredi dežele, vlada pa mu Oz, veliki čarovnik, o katerem sem ti pravila.«

»Je Oz dober človek?« je previdno vprašala deklica.

»Vsekakor je dober čarovnik. Ali je človek ali ne, pa ne morem reči, saj ga še nikdar nisem videla.«

»In kako pridem do njega?« je vprašala Doroteja.

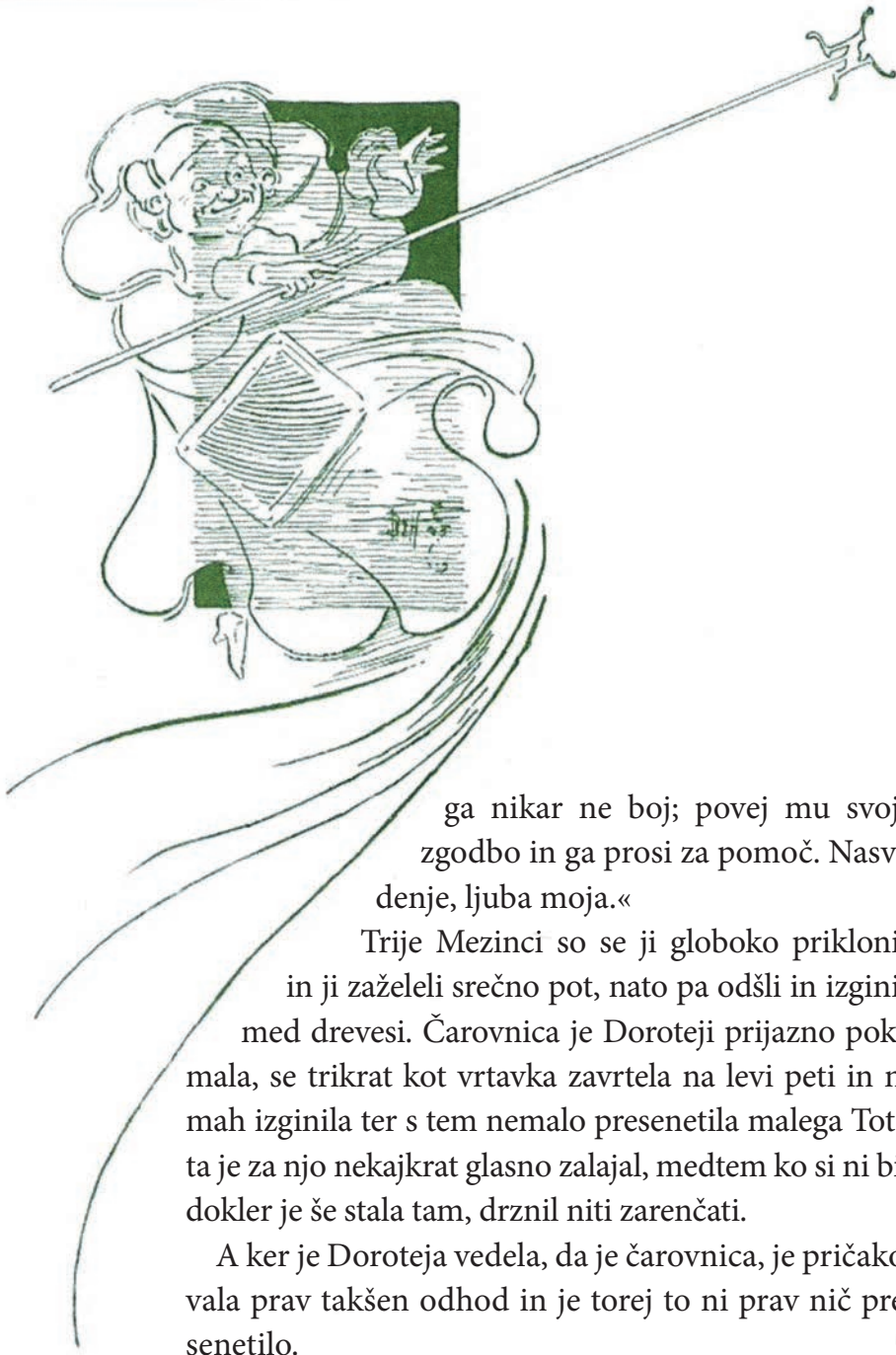
»Peš. Pot je dolga in gre čez kraje, ki so prijetni, in kraje, ki so temačni in strašni. Toda jaz bom z vso svojo čarovniško močjo poskrbela, da se ti ne bo zgodilo nič hudega.«

»Mar ne bi mogla iti z mano?« je proseče vprašala deklica, ki se ji je na tej točki zdelo, da je drobna starka njena edina prijateljica na tem svetu.

»Ne, tega ne morem storiti,« je odgovorila. »Ti bom pa dala poljub, in nihče si ne bo drznil škodovati tej, ki jo je poljubila čaravnica s severa.«

Pristopila je k Doroteji in jo nežno poljubila na čelo. Kjer so se njene ustnice dotaknile dekličine kože, so pustile okroglo, sijoče znamenje, kot je Doroteja ugotovila kmalu zatem.

»Cesta v Smaragdno mesto je tlakovana z rumenimi kamni,« je rekla čaravnica, »ne boš je mogla zgrešiti. Ko prispeš k Ozu, se

ga nikar ne boj; povej mu svojo zgodbo in ga prosi za pomoč. Nasvidenje, ljuba moja.«

Trije Mezinci so se ji globoko priklonili in ji zaželeli srečno pot, nato pa odšli in izginili med drevesi. Čarovnica je Doroteji prijazno pokimala, se trikrat kot vrtavka zavrtela na levi peti in na mah izginila ter s tem nemalo presenetila malega Tota; ta je za njo nekajkrat glasno zalajal, medtem ko si ni bil, dokler je še stala tam, drznil niti zarenčati.

A ker je Doroteja vedela, da je čarovnica, je pričakovala prav takšen odhod in je torej to ni prav nič presenetilo.

3. poglavje
Kako je Doroteja
rešila Strašilo

